

נאמר של נייר

מי רצח את ישראל דה-האן? * האם הנירצח היה

קדוש דתי או נביא פוליטי בעירו? * האם היה דה-האן חלוץ השירה

ההומוסקסואלית בארץ-ישראל? * מי היה האיש ומה היו שיריו?

כתיבה

רצח פוליטי

בספר שטוח ובליטימיקי שראה אור בחודש שעבר — ההגנה — הדרך הציונית אל הכוח * — מתאר יגאל עילם את הרצח הפוליטי הראשון ביישוב היהודי בארץ-ישראל המנדטורית:

"יוסף הכט * היה האיש שנתן את ההוראה לחסל את ישראל דה-האן (1924), עסקן אגודת-ישראל, שפעילותו האגטיבית ציינת הנימצת חיתה מקור דאגה ורעיון ליישוב היהודי החדש... וכן: 'בין המ' פקדים הצעירים האלה התבלט אברהם תהומי כירושלים (הוא היה מעורב, אי-שית, בשני המיכצעים של הרצח דה-האן ופיצוץ בית השייך המוגרבי). שעתיד היה למלא תפקיד מכריע בפילוגו של ארגון ההגנה לאחר מאורעות 1929..."

עילם, מסיבות השמורות עימו, ממעט בתיאור הנסיבות שהביאו לרציחתו של ישראל דה-האן, ומזכיר רק את שמו של אחד מתוך שני רוצחיו של מנהיג

* יגאל עילם, ההגנה — הדרך הציונית אל הכוח: הוצאת זמורה ביתן מודן; 379 עמודים (כריכה קשה).

** יוסף הכט היה אז, ביחד עם שאול אביגור, מרכז ההגנה.

סיפרו של פרידמן הוא מהספרים המעולים והממצים שראו אור בשנים האחרונות בארץ, ובכוחו לחשוף בפני הקוראים רוב דים רבים של ההיסטוריה הארץ-ישראלית, שאינם מופיעים כלל בספרי ההיסטוריה המקובלים על משרד החינוך והתרבות.

ישראל דה-האן

"האם יכול אדם עובד שני אדונים?"

מנחם פרידמן מביא בסיפרו גם מונר גרפיה קצרה, הפורשת לא מעט מאישיותו ה"בי-גונית" של ישראל דה-האן, שבה מצויים כל צבעי המחלוקות האידאולוגיות והמוסריות של ישראל ב-1979.

אגודת-ישראל באותם הימים *. בכך הוא ממשיך מסורת בת 55 שנים של טיטוט עיקבות מכוון מצד אנשי ארץ-ישראל העובדת וחניכיה, בכל הקשור לפרשה מזוהה ותמוהה זו, שבה ובהש-לכותיה אפשר למצוא את שורש הרע של ארץ-ישראל העובדת לדורותיה.

מחקר מעמיק יותר הוא סיפרו של מנחם פרידמן חברה ודת — האור תודוסיה הלא-ציונית בארץ-ישראל תרע"ח—תרצ"ו/1918—1936 ** הפורש את ממד העומק של הקונפליקט האידאולוגי בין היישוב היהודי הדתי והוותיק בירושלים ובארץ-ישראל לבין החלוצים. קונפליקט שאחת מהשלכותיו הוא הסטא-טוס-קור שהיה קיים בין היהודים הדתיים והערבים. פרידמן מתאר בסיפרו בקפידה רבה את פרשת מנהיגותו של דה-האן בקרב היישובי החרדי, ואת השקפותיו שהוליו אותו לקראת בניית יחסים של שיתוף-פעולה עם הערבים בארץ-ישראל.

* כתוב שורות אלה ערך בשנת 1962 ספר, שתוכנו קשור בקרב על ירושלים במלחמת השיחור, ואז הגיע לתיקים של ארכיון ההגנה העוסקים בחולדות ההגנה בירושלים ובעדותו של רחל ינאית בן צבי, רעייתו של נשיא ישראל השני, הגב' בן-צבי מתארת את אחד ממפקדי ההגנה בירושלים שמסרב למלא את הפקודה לירות בישראל דה-האן, לכן נטלה על עצמה את המשימה, וביחד עם אברהם תהומי השתתפה במיכצע החיסול.

** מנחם פרידמן, חברה ודת — האור תודוסיה הלא-ציונית בארץ-ישראל תר"ע—תרצ"ו/1918—1936; הוצאת יד בן צבי; 442 עמודים (כריכה קשה).

שיחור

זה האיש

יעקב ישראל דה-האן, בנו של חזן ומורה דת בקהילת סמילדה שבהולנד, נולד ב-31 בדצמבר 1881 וקיבל בילדותו חינוך יהודי מסורתי. אך משבגר נעשה אנארכיסט ול-אחר מכן סוציאליסט, והתרחק לגמרי מה-יהדות. הוא החל לפרסם שירים שמשכו את תשומת-ליבם של מבקרי הולנד ומשר-רניה, ולמרות זאת חש עצמו מתוסכל וסבר שאין מעריכים אותו די הצורך.

כבר בראשית צעדיו הספרותיים התנגש עם המיסד הספרותי בהולנד ובשנת 1904, בהיותו בן 23, פירסם את הרומן "Pijpe lyntjes", שהיו בו יסודות אוטוביוגרפיים רבים. המוטיב המרכזי ברומן עוסק בדחפיו המיניים של ההומוסקסואל, כארבע שנים מאוחר יותר פירסם דה-האן רומן נוסף בשם "Pathologieen", שאף בו בולטת דמותו של ההומוסקסואל, הרומן הראשון עורר סערה ציבורית וגרם לסילוקו של דה-האן מן המיפלגה הסוציאליסטית. לפי-טוריו ממשרתו כמורה ולסיכסוך עם ידי-דיו, בשנת 1907 נשא דה-האן לאשה רופאה נוצרית, יוהאנה ואן מארסוויין, שהיתה מבוגרת ממנו בתשע שנים. בשנים 1912—1913 ערך כמה נסיעות לרוסיה הצארית, כדי לסייע לאסירים פוליטיים. בשנים אלה התמודד דה-האן עם שאלת זהותו היהודית, שאותה הגדיר באוזני קבר צא נוער מתנועת המורח באמסטרדם. אחת מהחוויות שתיאר בפניהם: כל אימת

חברים ושונאים מספרים על דה-האן

ציטוט

את ההקדשה הזאת עד שקנה את כל האכסמפלים מן השוק. השירים הם ההומוסקסואליים טיפוסיים כגון: 'לדייג צעיר', 'לרועה אחד', 'לאוסקר ויילד', 'רידינג' וכדומה. רוב שיריו מלאים הימנונים והע-רצות לנערים כמו שכותבים לנערות בשירי אהבה רגילים. כך, ולבסוף בחר לו את הדרך, שכל הפני-טנים היונקרים וההומוסקסואליסטים לשעבר בחרו להם בזקנותם, כאשר בטלו הטוחנות והופרה האב-יונה: 'ממתבולל הפך ללאומי, מלאומי לסתם ציו-ני, מציוני סתם, למזרחי, ומזרחי מתון אוהב-ציון, לאגודת' קיצוני שונא-ציון..."

א.ז. בן-ישי * (הדואר, שבועון שיצא לאור בניו-יורק, גיליון ג'ליון ל"ז — כ"ב, אב תרפ"ד)

ד"ר דה-האן הוא אחד המשוררים הגדולים בהולנד, וכי שיריו הציוניים והיהודיים נחשבים בין הדברים היפים ונעלים ביותר, שנכתבו באיזו שפה שהיא על הנושאים האלה. מלבד זה יש לד"ר דה-האן שם טוב בעולם היורדי והמדעי. לא לכבוד הוא איפוא לאדם לגלות את החיים הפיסיים של אישיות כזו, ועלידי עובדות בלתי-נכונות לא-כלשכן. ועוד: ד"ר דה-האן, כמו משוררים אחרים, מספר: אוסקר ויילד, לאונרדו דה וינצ'י, כתב לשירי אחרים על עניינים פתלוגיים-מיניים של החיים. מה שיש באמנות לאו דווקא שימצא ב-שנוכל לגרום, בנקודה הזאת, להתרגנות מוסרית...

צ.א. ואן-ריילנד

(על המשמר, ד' כסלו תרפ"ג)

* א.ז. בן-ישי היה מראשי המכריזים מילחמה על דה-האן, ואף פירסם את החוברת "הקדוש" דה-האן (חייו ומותו). ניפטר לפני כשנתיים בשיבה טובה.

לם! איזה סערה בקרב הציונים! — איך צהלה רוחו של הד"ר דה-האן בימים ההם... הד"ר דה-האן עומד על צחפת בית-המשפט וקורץ בעיניו לכל הצדדים. קריצת עין לצד האגודה הנוצרית המושלמת — אני עובד בעדכם. — איום לצד הממשלה — אני אקים את הערבים עליך. כולם יענו אחרי: אין תוקף חוקי לפקודות הנציב. — מוטב צוהל לצד היהודים: ההרגשתם באומץ לבי! — עם הנציב עצמו אני מתאבק... וגם הקהל הערבי לא יתפלא: כל מה שיועד הד"ר דה-האן והרבה יותר מזה לועסים עברו ושמים לתוך פיו יום-יום כל אלה הסידנהמים והאיזלינגטונים והג'ונסון-היק"ס, והאשבים וכו' — מי יכול לזכות ולדעת את כל ההמון הזה? — א. ראובני *

(ארץ-ישראל, יומון, ל' ניסן תרפ"ג) יעקב-ישראל דה-האן, כך שמו. לילד הו-לנדיה. אביו: חזן בעיר הולנדית העובר לפני התבה ומכבד את ד' מגורו וזהר בשמנה-עשרה לבל יטעה בולמלשניים. אמו בת משפחה דגנרית. רחמנא ליצלן. אחות אמו החיה גם כעת יצאה מדעתה לפני כמה שנים. אחות אחת של דה-האן עצמו מתה בהיותה מטורפת בבית חליה-הרוח. אחיו הקטן של דה-האן מת אף הוא אחרי שחי זמן רב במצב של טירוף-הדעת. אחותו השנייה: סופרת מתבוללת הידועה בסיפורת הכמעט-אנטישמי, "היהודי הקטן". היא נישאה לנוצרי, וכשבעלה הראשון מת, התחתנה עם נוצרי גם בפעם השנייה. הוא עצמו: אדם בעל כשרון ספרותי, דוקטור למישפטים, חריף וערום, שעבר את כל הסטדיות של, חטאות הנער-רים, בשיריו הראשונים נראו בעליל נטיותיו הפר-וורסיות. אחד הקבוצים מקובצי שיריו הקדיש למלו-מד הולנדי אחד. המלומד מצא לחרפה כ"כ גדולה

* מחבר עיצובן ושמות. אחיו של הנשיא השני, יצחק בן-צבי, וגיסה של רוצחת דה-האן, רחל ינאית.